

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 11, 2020 | 26.11.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.84](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.84)

УДК 657.422

*О. П. Зоря,
к. с. н., доцент, доцент кафедри облік і оподаткування,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-6247-0145
М. С. Драгниш,
магістрант, Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-9956-3919*

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ БЕЗГОТІВКОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

*O. Zorya
PhD in Sociology, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
National University «Zaporozhye Polytechnic»
M. Dragnish
2–th year master student, National University «Zaporozhye Polytechnic»*

IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING OF CASHLESS OPERATIONS OF THE BANKING INSTITUTION

Безготівкові розрахунки строго регламентуються законодавчими та нормативно-правовими актами НБУ. Призначення того чи іншого способу розрахунку полягає в погашенні грошових зобов'язань юридичних і фізичних осіб. Критерії вибору способу платежу пов'язані з вимогами прискорення самих розрахунків, їх терміновості, зниження витрат на проведення платежів, нормалізації кругообігу коштів, забезпечення безперерйного ходу реалізації продукції. Як і всі системи, система безготівкових розрахунків зітхається з проблемами. Основними є: недосконалість організаційно-правової бази безготівкових розрахунків; складність механізму здійснення процесу оплати; мінімізування витрат на забезпечення обігу електронних грошей; ризик невиконання суб'єктами господарської діяльності взаємних зобов'язань. Безготівкові розрахунки в своїй цілісності формують певну систему. Система безготівкових розрахунків є складовою загальної національної грошової системи. В ході становлення ринкових відносин і відповідної трансформації грошової сфери економіки посилюється значення і роль безготівкових розрахунків як важливого самостійного відособленого об'єкта економічних відносин, а відповідно й окремого дослідження економічної науки.

В даній статті розглянуто зміни нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків банківської установи. З метою удосконалення організації бухгалтерського обліку безготівкових операцій банківської установи розглянуто порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів клієнтам, згідно з цим наведено: порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на вимогу суб'єктів господарювання; порядок бухгалтерського обліку зарахування строкових коштів на

суб'єктів господарювання; порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на вимогу фізичних осіб; порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на строкові вклади (депозити) фізичних осіб; порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів виборчих фондів та фонду референдуму; порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів небанківських фінансових установ; порядок бухгалтерського обліку переказу коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання, відкриті в банку-емітенті; порядок бухгалтерського обліку переказу коштів на поточні рахунки фізичних осіб, здійснений через банк – учасник платіжної системи; порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів в розрахунках; порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів в розрахунках небанківських фінансових установ.

Non-cash payments are strictly regulated by laws and regulations of the NBU. The purpose of one or another method of calculation is to repay the monetary obligations of legal entities and individuals. Criteria for choosing the method of payment are related to the requirements of accelerating the calculations themselves, their urgency, reducing the cost of payments, normalizing the circulation of funds, ensuring the smooth running of sales. Like all systems, the non-cash payment system is facing problems. The main ones are: imperfection of the organizational and legal base of non-cash payments; the complexity of the mechanism of the payment process; minimizing the cost of ensuring the circulation of electronic money; the risk of non-fulfillment of mutual obligations by economic entities. Non-cash payments in their entirety form a certain system. The system of non-cash payments is a component of the general national monetary system. In the course of the formation of market relations and the corresponding transformation of the monetary sphere of the economy, the importance and role of non-cash payments as an important independent separate object of economic relations, and accordingly a separate study of economics.

This article considers changes to the regulations of the National Bank of Ukraine on accounting of non-cash payments of a banking institution. In order to improve the organization of accounting for non-cash transactions of a banking institution, the procedure for accounting for crediting funds to customers is considered, in accordance with this: the procedure for accounting for crediting funds at the request of business entities; the procedure for accounting for crediting term funds to business entities; the procedure for accounting for crediting funds at the request of individuals; the procedure for accounting for crediting funds to time deposits (deposits) of individuals; the procedure for accounting for crediting election funds and the referendum fund; the procedure for accounting for crediting funds of non-bank financial institutions; the procedure for accounting for the transfer of funds to current accounts of economic entities opened with the issuing bank; the procedure for accounting for the transfer of funds to the current accounts of individuals, carried out through the bank - a participant in the payment system; the procedure for accounting for crediting funds in the calculations of business entities; the procedure for accounting for crediting funds in the calculations of non-bank financial institutions.

Ключові слова: банківські операції; безготівкові розрахунки; бухгалтерський облік; грошові кошти; рахунки клієнтів.

Key words: banking; cashless payments; accounting; cash; customer accounts.

Постановка проблеми. Безготівкові операції з клієнтами банківської установи є однією з основних базових операцій банку, тому вони тісно пов'язані з усіма іншими та впливає на його конкурентоспроможність у сфері надання банківських послуг. Будь-яка активна чи пасивна операція банку і надання послуг супроводжуються здійсненням платежу, а отже, розрахунковим обслуговуванням відповідного клієнта. Безготівкові операції забезпечують рух грошових коштів на рахунках клієнтів банку. Такі операції банків забезпечують переважну частину потоків сукупного безготівкового обороту. Будь-які перебої в їх здійсненні призводять до гальмування грошових потоків та розбалансування грошового обороту, що негативно впливає на стан економіки країни в цілому та на розвиток виробництва товарів чи надання послуг. За своїм характером ці операції є послугами і за них банки стягують плату з клієнтів у вигляді комісійної винагороди. Одержання

таких доходів коштує банкам відносно дешево і не містить значних ризиків для їх фінансового стану. Тому зростання обсягів розрахункових операцій є надійним і вигідним способом збільшення доходів і підвищення рентабельності банківської діяльності.

Отже, подальшого дослідження потребують методологічні аспекти та практичні рекомендації з удосконалення обліку безготівкових операцій з клієнтами банківської установи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ведення обліку безготівкових розрахунків банківської установи, досліджувались у роботах таких провідних вчених, як Т. Бречко, Н. Литвин, В. Міщенко, А. Герасимович, А. Мороз, Г. Табачук, О. Сарахман та інші. Праці вказаних вище науковців забезпечили основу поглиблення теоретико-методичних засад обліку безготівкових операцій в банківських установах. Високо оцінюючи вклад вітчизняних авторів, слід наголосити на об'єктивній необхідності подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок, щодо удосконалення обліку безготівкових операцій банківської установи.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження порядку бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків з клієнтами банківської установи, в зв'язку зі зміною нормативно-правових актів Національного банку України.

Виклад основного матеріалу. Безготівкові розрахунки – перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, унесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [1].

Ведення бухгалтерського обліку безготівкових операцій комерційних банків регламентується Постановою Правління НБУ № 89 від 11.09.20017 р. «Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України» [2], «Інструкції з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України» № 14 від 21.02.2018 р. [3].

Кошти на вимогу суб'єктів господарювання, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті відповідно до законодавства України та умов договору. Розглянемо, порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на вимогу суб'єктів господарювання, наведено в таблиці 1[2].

Таблиця 1.

Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на вимогу суб'єктів господарювання

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500, 2600	2600	зарахування коштів на вимогу суб'єктів господарювання
1200, 1500	2601	зарахування коштів на поточні рахунки банку-управителя з довірчого управління
1202, 1502	2602	зарахування коштів суб'єктів господарювання за рахунками умовного зберігання (ескроу)
1200, 1500	2603	зарахування коштів на розподільчі рахунки суб'єктів господарювання
1200, 1500	2604	зарахування цільових коштів на вимогу суб'єктів господарювання
1006	2606	зарахування коштів на вимогу суб'єктів господарювання, що прийняті/інкасовані для подальшого переказу
2606	2600	зарахування коштів на вимогу суб'єктів господарювання

Строкові кошти суб'єктів господарювання – це грошові кошти, розміщені суб'єктами господарювання в банку на визначений договором строк. Порядок бухгалтерського обліку зарахування строкових коштів на суб'єктів господарювання, наведено в таблиці 2 [2].

Таблиця 2.

Порядок бухгалтерського обліку зарахування строкових коштів на суб'єктів господарювання

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500, 2600	2610	зарахування коштів на строкові вклади (депозити) суб'єктів господарювання
1200, 1500, 2600	2611	зарахування коштів, що отримані від суб'єктів господарювання за операціями репо

Кошти на вимогу фізичних осіб, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого

строку і підлягають виплаті відповідно до законодавства України та умов договору. Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на вимогу фізичних осіб, наведено в таблиці 3 [2].

Таблиця 3.
Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на вимогу фізичних осіб

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500, 2600	2620	зарахування коштів на вимогу фізичних осіб
1200, 1500, 2600	2621	зарахування коштів на вимогу суб'єктів незалежної професійної діяльності
1202, 1502	2622	зарахування коштів фізичних осіб за рахунками умовного зберігання (ескроу)
1200, 1500, 2600	2624	зарахування коштів, що отримані суб'єктами незалежної професійної діяльності

Строкові вклади (депозити) фізичних осіб – це грошові кошти, розміщені фізичними особами в банку на визначений договором строк. Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на строкові вклади (депозити) фізичних осіб, наведено в таблиці 4 [2].

Таблиця 4.
Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів на строкові вклади (депозити) фізичних осіб

Дебет	Кредит	Призначення платежу
2620, 2621, 2624	2630	зарахування коштів на строкові вклади (депозити) фізичних осіб

Виборчі фонди поділяються на: фонд кандидата на пост Президента України; фонди політичної партії, кандидати в народні депутати України від якої включені до загальнодержавного, регіонального виборчих списків; фонди місцевої організації політичної партії, кандидати в депутати включені нею до відповідних виборчих списків; фонди кандидата в народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі, кандидата в народні депутати України, включеного політичною партією до загальнодержавного, регіонального виборчого списку, кандидата в депутати, у тому числі включеного до виборчого списку організації партії, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, а також фонд референдуму ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму. Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів виборчих фондів та фонду референдуму, наведено в таблиці 5 [2].

Таблиця 5.
Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів виборчих фондів та фонду референдуму

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500	2640	зарахування коштів виборчого фонду кандидата на пост Президента України, зареєстрованого Центральною виборчою комісією
1200, 1500	2641	зарахування коштів виборчого фонду політичної партії, кандидати в народні депутати України від якої включені до загальнодержавного, регіонального виборчих списків та зареєстровані Центральною виборчою комісією
1200, 1500	2642	зарахування коштів виборчого фонду місцевої організації політичної партії, кандидати в депутати включені нею до відповідних виборчих списків та зареєстровані відповідною територіальною виборчою комісією
1200, 1500	2643	зарахування коштів виборчого фонду кандидата в народні депутати України в одномандатному виборчому окрузі, кандидата в народні депутати України, включеного політичною партією до загальнодержавного, регіонального виборчого списку та зареєстрованого Центральною виборчою комісією, кандидата в депутати, у тому числі включеного до виборчого списку організації партії, кандидата на посаду сільського, селищного, міського голови, зареєстрованого територіальною виборчою комісією
1200, 1500	2644	зарахування коштів фонду референдуму ініціативної групи з проведення всеукраїнського референдуму

До небанківських фінансових установ належать кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках,

прямо визначених законом, інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг. Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів небанківських фінансових установ, наведено в таблиці 6 [2].

Таблиця 6.
Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів небанківських фінансових установ

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500	2650	зарахування коштів на вимогу небанківських фінансових установ
1200, 1500, 2650	2651	зарахування коштів на строкові вклади (депозити) небанківських фінансових установ
1202, 1502	2652	зарахування коштів небанківських фінансових установ за рахунками умовного зберігання (ескроу)
1001, 1002	2654	зарахування коштів на вимогу небанківських фінансових установ, що прийняті для подальшого переказу
2654	2650	зарахування коштів на вимогу небанківських фінансових установ

Учасниками платіжної системи в Україні мають право бути банки, які отримали ліцензію Національного банку України на переказ коштів без відкриття рахунків. Банк – учасник платіжної системи під час переказу коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання, відкриті в банку-емітенті, здійснює такі бухгалтерські проводки, наведено в таблиці 7 [7].

Таблиця 7.
Порядок бухгалтерського обліку переказу коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання, відкриті в банку-емітенті

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500	2924	зарахування коштів на поточні рахунки суб'єктів господарювання
2924	2600, 2650	

Банк-емітент випускає у обіг (емітує) платіжно-розрахункові документи (банківські картки, чекові книжки). Випущені банком банківські картки протягом усього терміну дії залишаються власністю банку-емітента, а тримач картки отримує її лише в користування. Банк-емітент відображає переказ (зарахування) коштів на поточні рахунки фізичних осіб, здійснений через банк – учасник платіжної системи, такими бухгалтерськими проводками, наведено в таблиці 8 [8].

Таблиця 8.
Порядок бухгалтерського обліку переказу коштів на поточні рахунки фізичних осіб, здійснений через банк - учасник платіжної системи

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500	2924	зарахування коштів на поточні рахунки фізичних осіб
2924	2620	

Кошти в розрахунках суб'єктів господарювання, це кошти до настання дати валютування, акредитиви, розрахункові чеки, розрахунки за разовими заліками, кошти, отримані як грошове покриття. Кошти фізичних осіб у розрахунках, це кошти до настання дати валютування, акредитиви, грошове покриття, облік грошових сум, прийнятих у депозит нотаріуса. Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів в розрахунках, наведено в таблиці 9 [8].

Таблиця 9.
Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів в розрахунках

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500, 2600	2932	зарахування коштів в розрахунках суб'єктів господарювання
1200, 1500, 2620	2942	зарахування коштів в розрахунках фізичних осіб

Кошти фінансових установ у розрахунках, це кошти до настання дати валютування, акредитиви, розрахункові чеки, розрахунки за разовими заліками, кошти, отримані як грошове покриття. Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів в розрахунках небанківських фінансових установ, наведено в таблиці 10 [2].

Таблиця 10.

Порядок бухгалтерського обліку зарахування коштів в розрахунках небанківських фінансових установ

Дебет	Кредит	Призначення платежу
1200, 1500, 2650	2952	зарахування коштів в розрахунках небанківських фінансових установ

Висновки. Отже, на основі розглянутих змін нормативно-правових актів Національного банку України з бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків з клієнтами банківської установи: удосконалено організацію обліку безготівкових операцій з клієнтами банківської установи, а саме запропоновано схему організації обліку безготівкових операцій з клієнтами банківської установи, яка забезпечить якісне управління безготівковими розрахунками. Ця схема ґрунтується на даних обліку через організацію і контроль за рухом безготівкових потоків з точки зору ефективності платежів і оптимального забезпечення операційної діяльності банку фінансовими ресурсами.

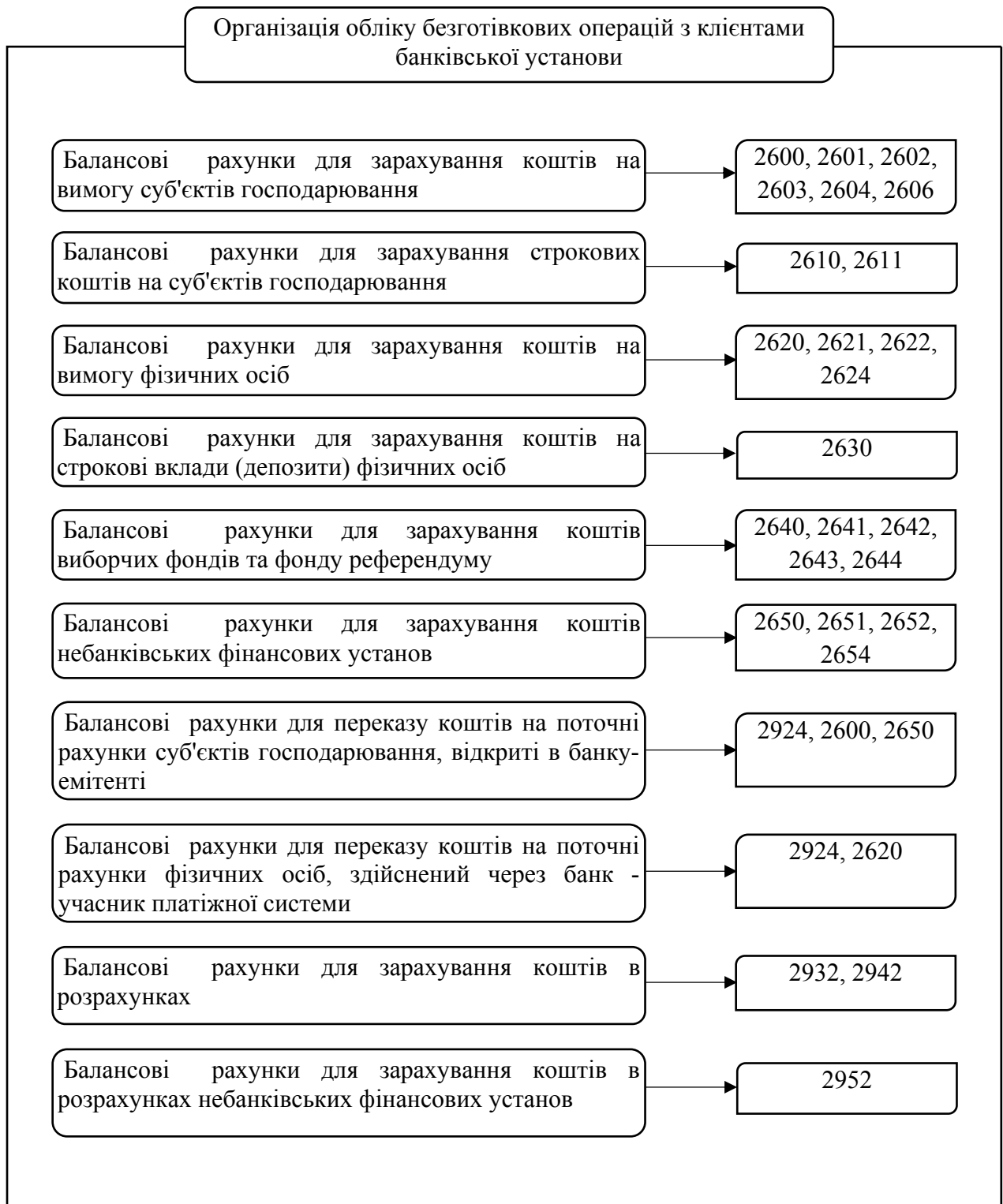

Рисунок 1.
Організація обліку безготівкових операцій з клієнтами банківської установи
(власна розробка)

Список літератури.

1. Постанова Правління Національного банку України «Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» від 21.01.2004 р. № 22. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go>.

2. Постанова Правління Національного банку України «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України» від 11.09.2017 р № 89. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go>.

3. Постанова Правління Національного банку України «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України» № 14 від 21.02.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua/go](http://zakon.rada.gov.ua/go).

4. Постанова Правління Національного банку України «Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах» від 12.11.2003 р. № 492. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// zakon.rada.gov.ua/go>.

5. Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України, затверджено Постановою Правління НБУ від 04.07.2018 р. № 75. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// zakon.rada.gov.ua/go>.

6. Положення про організацію операційної діяльності в банках України, затверджено Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 № 254. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// zakon.rada.gov.ua/go>.

7. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій, затверджено Постановою Правління НБУ від 03.12.2003 № 516. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// zakon.rada.gov.ua/go>.

8. Правила бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України, затверджених постановою Правління Національного банку України від 08.04. 2005 року № 123. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http:// zakon.rada.gov.ua/go>.

9. Зоря О. П. Теоретичні засади ведення обліку безготівкових розрахунків суб'єктів господарської діяльності банківськими установами [Текст] / О. П. Зоря, Р. В. Малишев // Науково-практичний журнал Інвестиції: практика та досвід – Київ. – 2015. – № 18.– С. 77–79.

References.

1. National Bank of Ukraine (2004), Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "Instruction on non-cash payments in Ukraine in the national currency" from 21.01.2004 № 22, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

2. National Bank of Ukraine (2017), Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "Instruction on the application of the Chart of Accounts of banks of Ukraine" dated 11.09.2017 № 89, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

3. National Bank of Ukraine (2018), Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "Instruction on accounting of operations with financial instruments in banks of Ukraine" № 14 dated 21.02.2018, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

4. National Bank of Ukraine (2003), Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine "Instruction on the procedure for opening, using and closing accounts in national and foreign currencies" dated 12.11.2003 № 492, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

5. National Bank of Ukraine (2018), Regulations on the organization of accounting, accounting control during the implementation of operational activities in the banks of Ukraine, approved by the Resolution of the Board of the NBU from 04.07.2018 № 75, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

6. National Bank of Ukraine (2003), Regulations on the organization of operational activities in banks of Ukraine, approved by the Resolution of the Board of the NBU dated 18.06.2003 № 254, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

7. National Bank of Ukraine (2003), Regulations on the procedure for carrying out deposit (deposit) operations by banks of Ukraine, approved by the Resolution of the Board of the NBU dated 03.12.2003 № 516, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

8. National Bank of Ukraine (2005), Rules of accounting for transactions using payment cards in banks of Ukraine, approved by the resolution of the Board of the National Bank of Ukraine dated 08.04. 2005 № 123, available at: <http:// zakon.rada.gov.ua/go> (Accessed 8 Nov 2020).

9. Zoria, O. P. and Malyshev, R. V. (2015), "The theoretical basis for the accounting of non-cash payments of economic entities banking institutions", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 18, pp. 77–79.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2020 р.